

<https://doi.org/10.28925/2311-259x.2022.2.7>
УДК 070: 316.772.5

Оксана Гудошник

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49005, Україна
 <http://orcid.org/0000-0002-5941-4502>
ovgudoshnik@gmail.com

Лілія Темченко

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, 49005, Україна
 <https://orcid.org/0000-0002-7072-013X>
lvtem323348@gmail.com

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ТА УСНОЇ ІСТОРІЇ

У статті представлено контекст сучасної наукової полеміки навколо кордонів міждисциплінарності. Предметом дослідження стали поширені практики використання в масмедійному просторі усноісторичних практик. Разом із тим сама усна історія стрімко змінюється під шаленим тиском цифрових платформ на кшталт *StoryCorps* (США), *Listening Project* (Велика Британія), *The Story Project* (Австралія), *The Tale of a Town* (Канада). Зміни торкнулися не лише технологічного процесу архівації та поширення інформації, але й засадничих основ усної історії — її методології. На зміну глибинному інтерв'ю приходять метод «збору швидких реакцій» та історичний сторітелінг. Мета статті — окреслити дискусійне поле сучасного наукового дискурсу проблеми, на прикладі світових та українських медіа представити найпоказовіші аспекти міждисциплінарної взаємодії, а саме: висвітлення суперечливих і неоднозначних для потрактувань історичних фактів; наративність; пролонговану комунікацію; мультимедійність і багатоплатформність. Методами дослідження стали традиційні емпіричні методи спостереження та опису, а також парадигмальний аналіз функціональних особливостей усноісторичних практик у журналістиці.

Результати дослідження. Запропоновано базові характерологічні напрями, що дають змогу різноаспектно представити головні дискусійні моменти: використання усноісторичних матеріалів, особливо «прихованої історії» очима очевидців, стає додатковим джерелом журналістських уточнень, розслідувань і розширення інформаційного порядку денного; звернення до маргінесних тем історії, надання голосу терористичним угрупованням та учасникам геноцидів ставить перед аудиторією вкрай складні й етично суперечливі питання; мультимедійність і багатоплатформність надають усноісторичній інформації нового життя, при цьому до узвичаєних практик нових медіа додаються перформанс, театр, партисипативність. Найвиразнішим проявом змін у зазначеному міждисциплінарному дискурсі стали поширені в різних сферах практики цифрового сторітелінгу; медійне його використання проілюстроване проектом *BBC's Capture Wales digital storytelling project*.

У межах наукової дискусії, що точиться в останні роки, актуалізовані питання демократизації історії, масового долучення до цифрових архівів, створення потужних соціальних проєктів і намагання дистанціювати усну історію як окрему дисципліну. Разом із тим міждисциплінарність, як будь-яка творча практика, залишається широким полем для експериментів і творчості.

Ключові слова: масмедіа; усна історія; нарративність; цифровий сторітелінг; мультимедійність.

Вступ. Поширення міждисциплінарних методик сьогодні стало результатом розвитку постнекласичної науки, з її пошуком нового знання та потужною інтерсуб'єктивністю, контекстністю. Новітні дисципліни на стику традиційних і некласичних наук актуалізують діалогічність та відкритість, особливо в культурній сфері, комунікаційна модель якої не містить внутрішніх територій, остаточне помежів'я нездійсненне, адже вся вона, як писав М. Бахтін, розташована на кордонах. Міждисциплінарний діалог історії та журналістики — давній, укорінений через суголосність у відтворенні та інтерпретації

плинного подієвого часу. Він має свою історію та численні практики втілення. Напрямок усної історії, що бере за основу життєві спомини, а глибинні інтерв'ю використовує як науковий метод, сьогодні стрімко розширює можливості за рахунок цифрового сторітелінгу, партисипативних медіа, через співавторство (*англ.* — collaborative writing), навіть мистецтво та перформанс (High, 2021). При всій легкості міждисциплінарних об'єднань із мас-медіа, різними видами мистецтва, науковими напрямами усна історія й досі залишається в прикордонному просторі історії класичної передусім через різницю темпоральних

уявленнь. «Якщо історики вивчають минуле, а не сьогодення, то усні історики насамперед цікавляться взаємозв'язком між минулим і сьогоденням, ставлячи пам'ять у центр нашого аналізу» (High, 2021). У межах глобального процесу демократизації знань усна історія — вдалиий приклад «творення історії в діалозі» (Д. Полок), де комунікація можлива через скорочення історичної дистанції, адже працює вона (усна історія) з точки зору цивілізаційної хронології практично із сучасністю. Ці діалогічні, темпоральні та комунікативні особливості сприяли активному використанню усноісторичних практик у журналістиці. Хоча витоки такої взаємодії дослідники вбачають у радійних програмах BBC 1930-х рр., в американському повоєнному радіомовленні (Dunaway, 1984; McHugh, 2012), майже вибуховий інтерес до усноісторичного методу почався в нашому столітті з представлення потужних наративів пам'яті про славетні історичні епохи та легендарних особистостей у відомих американських медіа *The Vanity Fair*, *The Rolling Stone*, *Buzz Feed News*, *The Washington Post*, *The Wire*, *The New York Magazine*, *Atlanta Magazine*.

Поступово відбулося формування не просто корпусу окремих текстів міждисциплінарної співпраці, а створення потужного культурного й інформаційного феномену, дослідження якого вельми **актуальне** з погляду різних дисциплін і галузей — від історії, політології, комунікативістики до етнографії, літературознавства, коміксології. Адже поширення практики фіксації, архівації та викладу «миттєвих реакцій» у проєктах на кшталт американського *StoryCorps*, *Listening Project* від британської компанії BBC, австралійського *The Story Project*, канадського *The Tale of a Town* стало предметом захоплення, нищівної критики та серйозних наукових розвідок. Отже, **мета статті** — окреслити дискусійне поле сучасного наукового дискурсу проблеми, на прикладі світових та українських медіа представити найпоказовіші аспекти міждисциплінарної взаємодії, а саме: висвітлення суперечливих і неоднозначних для потрактувань історичних фактів; наративність; пролонговану комунікацію; мультимедійність і багатоплатформність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до академічного вивчення міждисциплінарної взаємодії журналістики та усної історії (англ. — oral history) активувався в останні десятиліття (Feldstein, 2004; Kitch, 2008). Значущість індивідуального через представлення особистісної розповіді, контекстність, використання інтерв'ю як основної методики збору інформації, формування етичних стандартів при інтерв'юванні, широке звернення до мультимедійності все більше споріднювали напрями (Hudoshnyk, 2021). Окремий кластер співпраці пов'язаний з історико-журналістською комеморацією (Hanitzsch & Vos, 2016; Brennen, 2009; Weber & Napoli, 2020; Hudoshnyk, 2021a).

Якщо спочатку злиття напрямів пов'язували з діалогічним поворотом 1980-х рр. (Soffer, 2009), постмодерністською кризою, то подальші розвідки зосереджувались на потужному «наративному зсуві» та пріоритетності розповіді (Feldstein, 2004), на практиках сторітелінгу в журналістиці та історичній науці загалом (Kitch, 2008; Meyers & Davidson, 2014). Уміння усної історії через діалог повернути минуле в сьогодення відзначав один із перших новаторів напряму — професор Римського університету Алессандро Портеллі. У книжці «Битва при Валле Джулії. Усна історія та мистецтво діалогу» (Portelli, 1997), визначаючи специфіку oral history, він застосував новотвір «history-telling». Відомий філолог та історик, віддаючи данину складності історичної пам'яті, намагався осмислити глибинний зв'язок між приватним життєписом і великими історичними наративами. Відзначив він і спільнотворчі можливості усної історії, де в реконструкції подій об'єднані зусилля інтерв'юєрів та оповідачів, а діалог набуває міжособистісної форми.

Серед причин активного звернення сьогодні до усної історії дослідники називають:

- інтерес до так званого людського архіву — швидкозмінного та допоки неоціненого масиву споминів як ресурсу подальших розробок і інтерпретацій;

- можливість отримати цінну інформацію для майбутнього, досліджувати проблеми та спонукати до роздумів;

- спрощення доступу до архівів через поширення технологій, уможливлення масового знайомства з уже кодифікованими текстами усноісторичних інтерв'ю і створення нових потужних архівів сучасності (Jones, 2021).

Методика дослідження. Системне представлення новітніх явищ міждисциплінарності передбачає використання традиційних емпіричних методів спостереження та опису і парадигмального аналізу функціональних особливостей новоутворень. Зрозуміло, що успільненість предмета освоєння (історична реальність) зумовила тотожність специфічних методів пізнання. Так, методика глибинного інтерв'ю, усноісторичний метод дослідження життєвих історій (англ. — life history methodology) дотичні не тільки до журналістики, а взагалі до галузей і спеціальностей, що працюють із наративною оповіддю. Не менш популярним сьогодні став метод збору швидких реакцій, особливо актуалізований у ЗМІ в часи пандемії на платформах усних історій і, як не дивно, поширений у музейному історичному архівуванні. Прикладом останнього є галерея *Rapid Response Collecting* Музею Вікторії та Альберта в Лондоні.

Зібраними та заархівованими текстами не завершується процес усноісторичного інтерв'ювання. Можемо сміливо говорити про зміни в методології досліджень під потужним тиском інформаційного простору та викликів часу. Не менш

очевидним, ніж у комунікативістиці, є трансформувальний вплив технологій як складників повідомлення. Усе більше уваги зосереджено не на записі й збереженні, а на комунікаційних речах: редагуванні, індексуванні та включенні до баз даних, розповсюдженні, кураторстві, презентації та зміні дослідницьких цілей задля більшої інтерактивності, суспільного інтересу (Prasad, 2019). «Цифрові технології відкривають нові горизонти для залучення громадськості та обміну авторитетними думками в процесі дослідження», — зазначає Стівен Хай, один із засновників Центру усної історії та діджитал-сторітелінгу в Університеті Конкордія (Монреаль, Квебек, Канада) (High, 2010, p. 102).

Результати дослідження. У взаємодії усної історії та журналістики ми виокремили декілька важливих і, як нам бачиться, перспективних напрямів взаємодії.

I. Усна історія як матеріал для політичних розслідувань і розширення інформаційного порядку денного.

Тематичний простір сучасних усноісторичних досліджень просто неосяжний, він виходить далеко за межі знаних трагічних подій минулого. Актуальні дослідження та міжнародні проекти урізноманітнюють наші уявлення як про минулі події, так і про оперативну сучасність: від життєвих історій дітей, що пережили трансрасове / міжнародне усиновлення (Ismail-Allouche, 2021), історій філіппінських емігрантів, завербованих ВМС США в 1952–1970 рр. (Paligutan, 2021), до усноісторичного проекту NASA з історіями співробітників і астронавтів (JSC Oral History Project, 1996–2021) та відтворених у численних ЗМІ «голосів пандемії» або формування етнокультурних спільнот і національних архівів країн Африки, потужного представлення африканського класстера в новітньому дискурсі усної історії.

Безсумнівну історичну значущість мають не тільки традиційні архіви, а й оприлюднення подобиць і уточнень резонансних подій. Таким став проект Центру усної історії Д. Буша, який представив додаткові інтерв'ю ключових чиновників Білого дому — свідків подій 9/11. Порівнюючи можливості історії, що працює з писемними документами і матеріальними артефактами, та усної історії, М. Нельсон звернув увагу на зміни в сучасній політичній комунікації, де під час особистісного інтерв'ю залишається можливість «глибинної розробки» теми, отримання роз'яснень від респондентів (а все це можливості живого спілкування, традиційного для журналістських творчих практик). Інколи історії цих споминів точніші за документ, а опис атмосфери політичного життя неабияк важливий для журналістської спільноти. Крім того, зазначає дослідник, політики сьогодні неохоче довіряють письмовим записам як можливим джерелам витоків і причинам відставки чи звітування Конгресу. «Білий дім функціонує значною мірою як усна культура»,

у якій «відбувається велика частина найважливіших справ тільки в усних, а не письмових словах» (Nelson, 2021).

Оприявлений простір «прихованої історії» в інтерв'ю очевидців сьогодні актуалізовано і в Україні. Численні загальнонаціональні проекти, регіональні ініціативи зазвичай пов'язані з історичними музеями, громадськими організаціями та спільнотами, фондами. Серед найвідоміших назвемо онлайн-ресурс «Архів усної історії» — <https://ui.uinp.gov.ua/uk/archive>, створений на платформі Українського інституту національної пам'яті у співпраці з Українською асоціацією усної історії, Фондом збереження історії Майдану, Архівом національної пам'яті тощо. Він містить 1 600 усних спогадів у межах різних проектів, поміж яких Революція Гідності, російсько-українська війна, Український визвольний рух, Чорнобильська катастрофа, окупація Криму. Потужна інформаційна складова стала невід'ємною частиною роботи Інституту й представлена спільними проектами з Першим каналом Українського радіо, ТСН.ua, інтернет-ресурсами; усі інформаційні матеріали доступні на сайті музею (<https://uinp.gov.ua/usna-istoriya>). Проект «Майдан: усна історія», як зазначено на сайті, Інститут реалізує в тісній співпраці з громадськими організаціями, навчальними закладами та окремими дослідниками, які збирають свідчення про події зими 2013–2014 років. 1 200 інтерв'ю зі свідками та учасниками подій на Майдані лягли в основу серії друкованих видань «Майдан від першої особи», видавничі проекти «Усна історія російсько-української війни» представлені 6 книжками. Вирізняють проект відкритість онлайн-архіву, дотримання усноісторичної методології, чітке розуміння викликів, що стоять перед фахівцями, залучення наукової спільноти, регіональних університетських центрів усної історії.

Загалом комунікаційна підтримка, виміри аудиторії, поширення інформації соціальними мережами набувають традиційності в роботі сучасних музеїв, архівів, наукових спільнот і організацій. Наприклад, згідно з публічним звітом голови Українського інституту національної пам'яті Антона Дробовича за 2020 р., усі заходи Інституту супроводжувалися інформаційними кампаніями із залученням ЗМІ, дискусіями в мережевому просторі, семінарами, створенням документальних циклів, відеороликів, із потужною видавничою, науковою та методичною підтримкою.

II. Тематичний маргінес.

Із дотриманням жорстких етичних вимог, ускладнено та дискусійно вводяться у світовий науковий обіг усноісторичні документи маргінальних, а почасти терористичних організацій. Концепція гетероглосії М. Бахтіна стає корисною оптикою для контрастування таких історій із узвичаєними політичними оцінками й уявленнями. Так, книжка М. МакГлінчі «Незакінчена справа: Політика “дисидентського” ірландського

республіканізму» містить понад 90 інтерв'ю з радикальними ірландськими республіканцями 1980-х рр. (McGlinchey, 2019). Усупереч уявленню, що були сформовані ЗМІ про дисциплінованість республіканських груп і цільність їхньої ідеології, усна історія фіксує граничну поліфонію радикального руху, поділ та ієрархічну його стратифікацію, продовжену політичним розподілом (Herworth, 2021).

Один із найпотужніших журналів цього напрямку — цифровий *Words and Silences* — став окремою платформою для різноматематичних добірок: від «досвіду читання усної історії» до «пейзажів пам'яті», які поєднують покоління, увиразнюють гендерні проблеми, фіксують стигмати емігрантів, замкнених спільнот, радикальних груп. Чи не вперше усна історія звертається до історій тих, хто завдає болю іншим.

<...> у найскладнішому з цих проєктів Луїс Сетело Кастро при канадському дослідницькому відділі перформансу усної історії розробив п'єсу, де актори носять видимі навушники, що порушує «четверту стіну» та створює ілюзію, нібито ми дивимося окремі реальності, оскільки інсценуються історії жертв і винуватців домашнього насильства. Спектакль викликає, м'яко кажучи, дуже сильні реакції, але водночас і продуктивні запитання. Усні історики, як правило, записують історії тих, ким ми захоплюємося чи з ким ототожнюємо себе, а не тих, хто завдає болю іншим. Але якщо ми хочемо зрозуміти, чому люди ображають інших, дуже важливо, щоб ми пішли туди. Одна з моїх колишніх аспірантів Ерін Джессі взяла інтерв'ю в тюрмі в учасників геноциду в Руанді, аби зрозуміти, чому люди вбивають. (High, 2021)

А інколи цинічні фрази по-новому показують уславлених історичних персон. У споминах відомого британського журналіста, іноземного кореспондента *BBC*, головного редактора *The Daily Telegraph* і члена Королівського історичного товариства Макса Гейстінгса (Hastings, 2016) творчо поєднані документальні свідчення відомих героїв таємної секретної війни та шпигунські історії зі споминами рядових офіцерів розвідки, талановито переплетені загальні історичні картини зі врізками інтерв'ю та навіть власними оцінками. Характеризуючи занадто оманливу об'єктивність шпигунського середовища, М. Гейстінгс наводить слова відомого британського журналіста й у подальшому повоєнному житті активного дослідника Голодомору Малкольма Маггеріджа про те, що дипломати й розвідники ще брехливіші за журналістів. А далі Гейстінгс сміливо заявляє: «Маггерідж був знайомий з усіма трьома, та й сам був щось на кшталт шарлатана».

III. Пролонгована комунікація.

Поза увагою залишився ще один комунікаційний аспект у ланцюгу контекстного та пролонгованого

в сучасність усної історичного пошуку. Маємо на увазі метод, обопільно представлений в усній історії та в журналістиці, — розслідування. Йдеться не тільки про відомий і впливовий журналістський жанр, а про метод збору маловивченої або ж прихованої інформації, з притаманними йому узагальненнями, актуальністю, активним залученням різного фактажного матеріалу та максимальним поширенням результатів на різних медіаплатформах. Так, міжнародний проєкт «Бомбардування, держави і народи в Західній Європі 1940–1945» об'єднав зусилля фахівців з усної історії університетів Німеччини, Франції, Італії та Великобританії і ставив за мету дослідити різні питання амбівалентної «народної моралі», актуалізовані в ті часи: соціальне співробітництво / суспільне розшарування, підтримка влади / зростання незадоволення, єдиний інформаційний простір / формування субкультурних зрізів, популярна / елітарна культура. Така «прихована історія» бомбардувань уже сама по собі була незвичною і місцями сенсаційною, оскільки розслідувала неофіційний пласт повсякденного життя. У подальшому одна з учасниць проєкту, Ліндсі Додд, провела власне розслідування життєвих історій дітей війни («Французькі діти під бомбами союзників, Франція 1940–45: усна історія», «Пам'ять відчуттів»); узявши інтерв'ю в більше ніж 120 учасників подій, вона представила «розірвані історії» розлуки з батьками, дитячих втрат, ув'язнення, евакуації і тим самим заповнила лакуну французької колективної пам'яті й надала голоси цивільному населенню під час великих бойових зіткнень. Науковиця спиралася на потужний міждисциплінарний інструментарій і меморіальні практики, результати дослідження було представлено в монографіях, книжках, а свій досвід у різних проблемах історії дитинства Л. Додд використала в громадській діяльності як експерт. «Усна історія — це процес, який використовує багато форм. З мого досвіду, це завжди щось на кшталт пригод», — написала дослідниця, аналізуючи явище «the disappearing child» (Dodd, 2021). Отже, навіть у своїх неklasичних методах усна історія та журналістика увиразнюють навколишній світ, через окремі кейси створено наскрізні вектори колективної, родинної, особистісної пам'яті.

IV. Мультимедійність і багатоплатформність.

Популярні новітні методи актуалізували важливу для сучасної науки проблему — обмін ідеями, набуття ними доступного характеру, ми говоримо далеко не про науково-популярний зріз, хоча він максимально представлений у проєктах на сайтах університетів і громад. Йдеться про багатоплатформність і мультимедійність як засіб не тільки представлення традиційно інформаційного продукту, але й поширення результатів різноматематичних досліджень та архівних колекцій. Це певною мірою осучаснює науковий дискурс, виводить його за межі вузькоакадемічного простору —

у цьому полягає ключова відмінність *oral history* від традиційної історії як за методологією, аудиторією, так і за формами презентації. «Історія зазвичай базується на відстані — чим більше, тим краще; тоді як усна історія заснована на ідеї подолати дистанцію, навчаючись із спільнотами, які ми вивчаємо», — пише С. Хай, доводячи розуміння усної історії як творчої практики. Творчість стає тим узагальненим компонентом, що об'єднує наші галузі. У якості прикладу дослідник наводить проєкт Центру усної історії та цифрового оповідання (COHDS) Університету Конкордія. *Montreal Life Stories* був найамбітнішим із цих проєктів, записуючи історії життя 500 осіб, які пережили геноцид, і об'єднуючи їхні історії в низку публічних матеріалів, таких як п'єси, цифрові онлайн-історії, художні інсталяції, радіопрोगрами, документальні та анімаційні фільми, а також музейна виставка. Цей проєкт цікавий своєю міждисциплінарністю, адже курс викладався на різних факультетах (історії, історії мистецтв, театру), а зібрані матеріали демонструвалися на мультимедійному ресурсі La Pointe.

П'ятсот людей були опитані про їхнє життя до, під час і після досвіду масового насильства протягом кількох сеансів тривалістю від 90 хвилин до 20 годин кожен. Члени команди опитали батьків, бабусь і дідусів, сестер і двоюрідних братів, інших членів їхньої спільноти, членів інших спільнот, друзів та незнайомих. Потім проєкт інтегрував ці історії в онлайніві цифрові історії, документальні та анімаційні фільми, радіопрोगрами, мистецькі інсталяції, живі театральні вистави, педагогічні матеріали, аудіопрогулянки, річну музейну виставку в *Centre d'histoire de Montréal* та *350 Montreal Metro*. Автомобілі були оснащені аудіопортретами із QR-кодами, які давали людям можливість слухати розповіді вимушених мігрантів на своїх телефонах. В усній історії важливіше, ніж будь-коли, вийти за межі колекціонування та розглянути способи, якими аудіо- і відеозаписи можуть відкрити простір для діалогу, освіти та суспільних роздумів. (High, 2021)

Є потужні довготривалі проєкти, як-от *Oklahoma 100 Year Life Oral History Project*, де зібрані історії 111 довгожителів Оклахоми. Звертає на себе увагу той факт, що в послідовності завдань проєкту дослідницька, освітня мета перебувають із метою поширення. Науковий і популярний дискурс усе більше об'єднують історичні та медійні системи. Особливо, коли це стосується університетської роботи. Уже згаданий проєкт став частиною академічного курсу «Розвиток і старіння дорослих» в Університеті Оклахоми (Oklahoma State University). Було створено театральну постановку *Centenarians*, до якої увійшли уривки з інтерв'ю, де 5 героїв проєкту стали прототипами персонажів. У подальшому — через акторські

вправи на режисерському досвіді Джулі Пірсон-Літл Тандер, запрошеного майстра і залучення професійних акторів — п'єсу презентували спільноті. Дослідження фокус-груп уже театральної аудиторії дало змогу зробити висновки про результативність і підвищення рівня емпатії та позитивного сприйняття старості. Постановку оприлюднили на *OState.TV* (*Centenarians An Original Theatrical Production*, 2018). Вона неодноразово проходила як в окремому штаті, так і на національному рівні. Таня Фінчум із Програми дослідження усної історії Оклахоми (OOHRP) Бібліотеки OSU та доктор Алекс Бішоп із Департаменту людського розвитку та сімейних наук OSU, що очолили проєкт, навіть започаткували окремий напрям міждисциплінарних досліджень старості.

V. Наративність.

Обмін історіями сьогодні актуалізований безкінечною варіативністю соціальних мереж, сторітелінговими формами в різних сферах і напрямках — від журналістики до менеджменту, юриспруденції та бізнесу. Навіть, здавалося б, найконсервативніша сфера — медицина — обирає гуманітарну галузь знання як допоміжний засіб освоєння знань і роботи з пацієнтами (напрямок *narrative-based medicine* (NBM)). Усна історія як діалогічне джерело постала відкритою для журналістики не тільки традиційними для ЗМІ платформами чи жанром (інтерв'ю), де можливе поєднання галузей і творчих практик, а, власне, вирізнялася діалогічною орієнтованістю на іншого (читача, свідка, глядача, користувача). Серед прикладів використання ЗМІ усної історичної свідчень назвемо *My First New York* та *Childhood in New York* від *New York Magazine*, *U2 in Atlanta: An oral history of the band and the city's shared journey* від *Atlanta Magazine*, проєкт *Riptide* від Центру преси і державної політики Джоан Шоренштейн та лабораторії журналістики Німана в Гарварді, «Осколки пам'яті» від LB.ua, «Невідомий Майдан: Революція Гідності в історіях очевидців» від ТСН.ua, графічний цикл на основі історій внутрішньо переміщених наших громадян «Всі, хто хотіли, поїхали?» від Центру прав людини ZMINA та студії виробництва відео *Real Stories Production*. Окремого дослідження заслуговують жанри літературного репортажу в Україні та лонгріду.

Нові медіа докорінно змінили не тільки традиційну журналістику; цифровий сторітелінг став багатовалентним терміном, в усній історії під ним розуміємо короткі автобіографічні наративи, зазвичай особистісні та емоційні, створені за допомогою мультимедійних інструментів та опубліковані у всесвітній мережі (High, 2010, р. 102–105). «Digital Storytelling має потенціал радикально змінити тенденції, описані теоретиками ЗМІ, змінивши спосіб, яким контент створюється, доставляється та споживається» (Zion et al., 2020, р. 17). Піонером і найпотужнішим центром Digital Storytelling стала міжнародна некомерційна організація «Центр цифрових медіа» в Берклі

(з 2015 р. — *StoryCenter*), яку заснували Джо Ламберт і Ніна Маллен, вона співпрацює з майже 1 000 спілок, проводить семінари. Учасники *StoryCenter* розробили партисипаторну медіаметодологію Digital Storytelling Workshop. Їхньою моделлю навчального семінару для соціальних медіа вже скористалися 20 тисяч охочих. Під керівництвом фасилітаторів можливе проходження онлайн-навчання за найрізноманітнішими програмами: виробництво подкастів, громадянська журналістика, майстерні для аудиторії 60+, музейний цифровий сторітелінг, створення візуальних наративів тощо.

Один із найпоказовіших проєктів, що поєднує журналістику й усну історію, ініційовано *BBC Wales* та Університетом Кардіфа у 2001–2008 рр., — *BBC's Capture Wales digital storytelling project*. З метою створення архіву «справжнього Вельсу» та залучення громадськості до форуму спільнот *BBC* через систему семінарів запропонувала валлійцям долучитися до мультимедійних технологій і розповісти реальну історію. У своєму ґрунтовному дисертаційному дослідженні Дженні Кідд зазначила:

для всіх причетних було знайдено платформу для висловлення думки з низки тем, зокрема: сім'я, пам'ять, подолання, історія, пристрасть, спільнота та ідентичність. Ці історії були оприлюднені *BBC*, було надано платформу, незалежно від намірів оповідачів чи то передати знання, займатися самолікуванням, вшанувати життя, описати пристрасть, розсмішити людей, <...> не було дискримінації чи поняття «якість», яку історії повинні демонструвати. (Kidd, 2005, p. 269)

Показово, що проєкт набув подальшого освітнянського розвитку. У 2003 р. *BBC Wales* провели конференцію в Кардіффі для обговорення та використання досвіду проєкту у спільноті. За допомогою методик усної історії та цифрового сторітелінгу учасники не тільки опанували мультимедійні технології, але й набули комунікативних навичок ефективно та лаконічно розповідати історії, через неформальні освітнянські техніки дізналися більше про себе і навчилися органічно почуватися в нову медійну епоху. Результатом успішного проєкту стали власний онлайн-архів, трансляція зібраних історій на телебаченні та радіо *BBC* і створення схожих регіональних проєктів у різних регіонах Британії. Дослідники навіть заговорили про певний соціальний рух, який швидко набув міжнародного характеру й поширився світом, а наука збагатилася численними термінами-парасольками — «інтерактивне», «трансмедійне» та «мобільне оповідання» (Wong, 2015).

На сьогодні в історії ЗМІ цифрове оповідання є важливою точкою опори, навколо якої обертаються потужні тенденції. Це одночасно но-

вовиникла форма, нова медіапрактика, рух активістів / громадськості та текстова система.

Як *форма* поєднує в собі безпосередній емоційний заряд сповіді розкриття, автентичність документального фільму та просту елегантність формату — це цифровий сонет, або хайку.

Як *практика* цифрове оповідання поєднує навчання особистості з новими наративними пристроями для багатоплатформного цифрового виробництва гібридних сайтів.

Як *рух* воно являє собою одне з перших справжніх об'єднань креативних експертів і споживачів / користувачів.

Як розроблена *текстова система*, створена для нової медіаекології, цифровий сторітелінг кидає виклик традиційній різниці між професійним та аматорським виробництвом, сталим відносином виробника та споживача. Це внесок (і перевірка) сучасного мислення про «цифрову грамотність» і співучасть, формати розповіді та поширення контенту. (Hartley & McWilliam, 2009, p. 5)

Узагальнення досвіду проєкту *BBC* та схожих ініціатив було зроблено в потужному циклі досліджень (жанр колекції) у 2009 р. Колективна збірка *Story Circle: Digital Storytelling Around the World* презентувала результати міжнародних проєктів із цифрового сторітелінгу Китаю, Бразилії, Західної Європи та Австралії. Говорячи про бурхливий розвиток цифрової нарації, автори звертають увагу на збільшення кількості тематичних організацій, конференцій, фестивалів, конкурсів і одночасну нерівномірність поширення вказаного явища. Вважається, що це зумовлено використанням «загального» або «специфічного» цифрового сторітелінгу (його зазвичай пов'язують із медіапрактиками зазначеного вище Центру цифрового оповідання в Берклі) як різних варіантів методик і фасилітаторства. Але С. Хай справедливо зауважив: «Незважаючи на зміну парадигми, усна історія, як і раніше, є дуже обґрунтованою галуззю в традиційному архівуванні та виробництві документів» (High, 2010).

Дослідників зацікавили новітні відгалуження у сфері наративного представлення. Так, напрям картографування наративів сьогодні тільки-но розробляє та опановує належну методологію. Він ідентифікує міста, з якими пов'язані наративні оповіді, має спеціальний набір картографічних інструментів, які можуть не лише фіксувати географічне розташування локацій, а й надавати додаткову інформацію про них. Певною мірою до цього напряму дотичний і міждисциплінарний метод ментальної картографії, який активно використовують українські соціологи при дослідженні соціальних і воєнних конфліктів (Ignatieva, Melnikov, 2019).

Обговорення. Сучасні усноісторичні підходи стрімко ускладнили та розширили інструменти

і сфери спільної творчості, усе більше такі ініціативи виходять за межі лише історіографії — створюються об'єднання та спільноти, активно залучаються до проектів громадськість, студенти. Більшість потужних і глобальних проектів з усної історії ініційовані або підтримані університетами, історичними музеями, бібліотеками та архівами.

Але швидкість і почасти удавана ефективність деяких із них ставлять нові виклики перед наукою — осмисленість та критичність сьогодні бачаться як трендові напрями і в усній історії, і в журналістиці. Перехід від класичного вдумливого документування до «миттєвих фіксацій» виявився стрімким і непередбачуваним. За логікою прискорення комунікаційних потоків усно-історичний простір повільного слухання, архівування та документування набув принципово інших характеристик. «Проблема не просто в тому, що цифрові інструменти прискорюють усну історію, ця швидкість сама по собі є духом цифрового світу. Ми захоплюємося швидко прокручувати зміст» (High, 2021).

Так, найвідоміший ресурс *StoryCorps* завдяки мобільному застосунку став наймасовішим засобом збору життєвих історій і свідчень. Він розміщений в *American Folklife Center* Бібліотеки Конгресу у Вашингтоні та зберігає інтерв'ю, зібрані з 2003 р. Вибрані історії з архіву опубліковані в 5 книгах, каталозі подкастів та анімаційних стрічках, долучення до колекції можливе через бібліотеки, регіональні й національні установи і громадські центри. На Національному громадському радіо щоранку транслюють найцікавіші історії архіву.

Уся ця масова діяльність з обміну історіями викликала певне занепокоєння в колах фахівців щодо розуміння й необхідності кордонів між усною історією як сферою дослідження з власними журналами, професійними асоціаціями і передовим досвідом та максимально широким потрактуванням розуміння цифрового сторітелінгу.

Одним із перших розпочав цю дискусію у 2014 р. професор Центру усної історії Університету Вінніпега Олександр Фройнд, порушивши перед спільнотою питання про межі нового жанру з використанням у журналістиці нередагованих голосів свідків подій. Тенденцію міждисциплінарного об'єднання методик усної історії та журналістики вчений пов'язав із популярністю нового підходу, активним поширенням методу як у мистецтві, так і в масштабних соціальних проектах (йшлося про Фонд Шоа Спілберга та *StoryCorps*) (*Oral history in journalism — is it on the increase*, 2014).

У 2015 р. О. Фройнд випускає чи не найкритичнішу статтю в науковому напрямі. Учений вважає, що усна історія демократизує історію, робить її більш інклюзивною, «руйнує бар'єр між вежею зі слонової кістки та громадою» (Freund, 2015). Попри

це величезний онлайн та офлайн, комерційний та некомерційний ринок усної оповіді узвичаїв розповідання історій як загальноприйнятого методу в терапії, освіті, управлінні, бізнесі, рекламі, музиці, кіно. А під маскою усної історії в ЗМІ часто приховані нарізки звичайних інтерв'ю: «урипки про театр, телевізійне шоу, рокгрупу чи музичну подію тепер регулярно називають усною історією». Разом із тим розповідь стала багатомільярдною галуззю, що паразитує на «магічному ореолі» бажання людей отримати «ефективне, потужне вирішення всіх видів індивідуальних, соціальних та економічних проблем» і охоплює державні та неурядові агенції, приватну економіку й усі рівні освіти. Першопричину автор вбачає в грубому гіперіндивідуалізмі, що «має тенденцію атомізувати суспільство, пропонуючи оповідача як головного героя», та одержимість суспільства емоціями, виживанням, травмами, спогадами, зростанням позитивного мислення та руху самопомогі (Freund, 2015). Обережно, але не менш стурбовано долучається до дискусії С. Хай. Частково він знімає запальність критики О. Фройнда віднесенням *StoryCorps* до корпоративної моделі усної історії, що притаманна більше США. Погоджуючись із тезою про велику силу усної історії та неминучість взаємного запліднення міждисциплінарних злиттів і широкого поля експериментів для творчості, дослідник пропонує дистанціювати усну історію як наукову дисципліну: «усна історія повинна відділитися» (High, 2021).

Висновки. Простір сучасних міждисциплінарних споріднень сьогодні максимально наелектризований швидкоплинністю змін у наукових методологіях, невизначеністю кордонів, дефіцитом апробованих і верифікованих методик, а найскладніше — захопленістю і відсутністю критичного осмислення новітніх явищ. Ми запропонували різні рівні представлення найпоказовіших напрямів взаємодії журналістики й усної історії в інформаційному просторі. З іншого боку, у сучасних комунікативних практиках активно використовуються прийоми збору миттєвих реакцій як основи формування нарративного дискурсу та подальшого його поширення новітніми мультимедійними системами.

У загальному культурологічному плані різноманітні форми усноісторичного документування сьогодні набули масового поширення через фундаційні зрушення в природі самої комунікації, де обмін історіями набув хвилеподібного характеру. Цей «рефлексивний вимір усної історії», увиразнюючи роль людини у творенні історії, разом із тим розмиває межу між академічними практиками фіксування споминів і практикою історій у суспільстві (Prasad, 2019). На зміну професійним традиціям приходять масове виробництво, а ці комунікаційні трансформації торкнулися і професії історика, і професії журналіста.

References (translated and transliterated)

- Brennen, B. (2009). The future of journalism. *Journalism*, 10(3), 300–302. <https://doi.org/10.1177/1464884909102584>
- Dodd, L. (2021). The Disappearing Child: Observations on Oral History, Archives and Affects. *Oral History*, 49(2), 37–48.
- Dunaway, D. K. (1984). Radio and the public use of history. *The Public Historian*, 6(2), 77–90. <https://doi.org/10.2307/3376917>
- Feldstein, M. (2004). Kissing cousins: Journalism and oral history. *The Oral History Review*, 31(1), 1–22. <https://doi.org/10.1525/ohr.2004.31.1.1>
- Freund, A. (2015). Under Storytelling's Spell? Oral History in a Neoliberal Age. *Oral History Review*, 42(1), 96–132. <https://doi.org/10.1093/ohr/ohv002>
- Hanitzsch, T., & Vos, T. P. (2016). Journalism beyond democracy: A new look into journalistic roles in political and everyday life. *Journalism*, 19(2), 146–164. <https://doi.org/10.1177/1464884916673386>
- Hartley, J., & McWilliam, K. (2009). Computational Power Meets Human Contact. In *Story circle: Digital storytelling around the world* (pp. 3–15). John Wiley & Sons.
- Hastings, M. (2016). *The secret war: spies, codes and guerrillas 1939–45*. London, William Collins.
- Hepworth, J. (2021). “We’re getting the victory we fought for” we were told’: retrospective subjectivities in oral histories of Irish republicanism. *Oral History*. *Oral History Society*. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:80f7bc8c-1133-42b5-8bbd-0fc46b8c9a7a>
- High, S. (2010). Telling stories: a reflection on oral history and new media. *Oral History*, 38(1), 101–112.
- High, S. (2021). Oral history as creative practice at Concordia University’s centre for oral history and digital storytelling. *Bulletin de l’AFAS*, 47, 108–121. <https://doi.org/10.4000/afas.6359>
- Hudoshnyk, O. (2021). *Media sphere: local and global*. Jurfond.
- Hudoshnyk, O. (2021a). History of journalism in the times of presentism: the experience of the United States. *Communications and Communicative Technologies*, 21, 13–22. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/292102>
- Ignatieva, I., & Melnikov, A. (2019). Analytical components of mental mapping in sociological studies of conflicts. *Ukrainian society*, 3, 9–22. <https://doi.org/10.15407/socium2019.03.009>
- Ismail-Allouche Zeina (2021). “ineradicable voices; narratives toward rerooting1”: An oral history researchcreation based on the life stories of individuals who experienced transracial/intercountry adoption [Unpublished master’s thesis]. Concordia University. Montreal, Quebec, Canada.
- Jones, D. J. (2021). Voice of history: Reflections on the theory, practice and value of oral history. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3953025>
- JSC oral history project. (1996–2021, January 5). History — Search. https://historycollection.jsc.nasa.gov/JSCHistoryPortal/history/oral_histories/oral_histories.htm
- Kidd, J. (2005). *Capture Wales: digital storytelling and the BBC*. PhD Thesis, Cardiff University.
- Kitch, C. (2008). Placing journalism inside memory — and memory studies. *Memory Studies*, 1(3), 311–320. <https://doi.org/10.1177/1750698008093796>
- McGlinchey, M. (2019). *Unfinished business: The politics of ‘Dissident’ Irish republicanism*. Manchester University Press. <https://doi.org/10.7765/9781526116215.00010>
- McHugh, S. (2015). The affective power of sound: oral history on radio. *Oral History Reader*, 510–527. <https://doi.org/10.4324/9781315671833-42>
- Meyers, O. & Davidson, R. (2013). The journalistic structure of feeling: An exploration of career life histories of Israeli journalists. *Journalism*, 15(8), 987–1005. <https://doi.org/10.1177/1464884913512930>
- Nelson, M. (2021). Day of Fire: An Oral History Perspective on the Bush White House on 9/11. Congress & the Presidency, <https://doi.org/10.1080/07343469.2021.1905106>
- Oral history in journalism — is it on the increase? (2014). H-Net. <https://networks.h-net.org/node/14542/discussions/55834/oral-history-journalism-it-increase>
- Paligutan, P. J. (2021). American dream deferred. *Pacific Historical Review*, 90(2), 233–260. <https://doi.org/10.1525/phr.2021.90.2.233>
- Portelli, A. (1997). *The Battle of Valle Giulia: Oral History and the Art of Dialogue*. University of Wisconsin Press.
- Prasad, R. (2019). Historical Waves of Oral History: Reflections on New Trends and Changing Practice. *Words and Silences*. https://www.ioha.org/wp-content/uploads/2019/10/Prasad_IOHA_2019_W_S_English.pdf
- Soffer, O. (2009). The competing ideals of objectivity and dialogue in American journalism. *Journalism*, 10(4), 473–491. <https://doi.org/10.1177/1464884909104950>
- Wales — Capture Wales. (2005). BBC. <https://www.bbc.co.uk/capturewales>
- Weber, M. S., & Napoli, P. M. (2020). Journalism history, web archives, and new methods for understanding the evolution of digital journalism. *Journalism History and Digital Archives*, 74–93. <https://doi.org/10.4324/9781003098843-6>
- Wong, A. (2015). The whole story, and then some: ‘digital storytelling’ in evolving museum practice. <https://mw2015.museumsandtheweb.com/paper/the-whole-story-and-then-some-digital-storytelling-in-evolving-museum-practice>
- Zion, L., Dodd, A., & Ricketson, M. (2020). Recording lives in journalism: Reflections on oral history and journalism methods in life histories. *Oral History Australia Journal*, 42, 56–80. <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.636614114634113>

Oksana Hudoshnyk

Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

Liliia Temchenko

Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

DISCUSSION ASPECTS OF INTERDISCIPLINARY INTERACTION OF JOURNALISM AND ORAL HISTORY

The article presents the context of modern scientific debates on the boundaries of interdisciplinarity. The subject of the study is the common procedure of the use of oral history practices in the mass media space. The oral history itself is changing rapidly under the pressure of digital platforms such as StoryCorps (USA), Listening Project (UK), The Story Project (Australia), and The Tale of a Town (Canada). Another key thing is the fact that the changes affected not only the technological process of archiving and dissemination of information but also the basic foundations of oral history, which is its methodology. The in-depth interview is replaced by the “rapid response collecting” method and historical storytelling. The purpose of the article is to outline the discussion field of the modern scientific discourse of the problem, to present the most significant interdisciplinary interaction using the example of world and Ukrainian media, namely: coverage of contradictory and ambiguous interpretations of historical facts; narrative; pro-

longed communication; multimedia and multiplatform. The research methods are traditional empirical methods of observation and description, as well as paradigmatic analysis of the functional features of oral history practices in journalism.

Results of the research. Basic characterological directions proposed in the study allowed us to present the main points of discussion in various aspects: the use of oral historical materials, especially “hidden history” through the eyes of eyewitnesses, become an additional source of journalistic clarifications, investigations and expansion of the information agenda; addressing marginal themes of history, giving a voice to terrorist groups and participants in genocides poses extremely complex and ethically controversial questions to the audience; multimedia and multiplatform give new life to oral history information, while performance, theatre and participation are added to the usual practices of new media. The most expressive manifestation of changes in this interdisciplinary discourse is the practice of digital storytelling; its media use is illustrated by the *BBC's Capture Wales digital storytelling project*.

As part of the scientific discussion that has continued for the last few years, the issues of democratization of history, mass inclusion in digital archives, the creation of powerful social projects, and attempts to distance oral history as a separate discipline have been actualized. Moreover, it is recognized that, like any creative practice, interdisciplinarity remains a wide field for experimentation and creativity.

Keywords: mass media; oral history; narrative; digital storytelling; multimedia.

Стаття надійшла до редколегії 19.05.2022